

Max Shachtman

Moskvarättegången

(Oktober 1936)

Ur *Socialist Appeal* [Chicago], Volym 2, nr 9, 1 oktober 1936¹

Såvida vi inte är de ”godtrogna idioter” som Trotskij säger måste befolka världen om vi ska tro på anklagelserna mot de sexton män som just rannsakats och skjutits i Moskva, då måste vi dra slutsatsen att själva åtalet mot och avrättningen av Zinovjev, Kamenev och de övriga fjorton i själva verket utgör den mest förkrossande anklagelseakt som hittills gjorts mot stalin-regimen själv. De som verkligen borde stått anklagade i rättegången fanns inte på de åtalades bänk inför militärdomstolen. De var och förblir de herrar som har lagt beslag på makten i Kreml – de som har kokat ihop en fruktansvärd komplott.

Den officiella anklagelseakten talar om en omfattande mordkomplott som har pågått under fem år eller mer, och som riktat sig mot ledningen för kommunistpartiet och regeringen, och som har organiserats med tyst medgivande från Hitlerregimen och med målsättningen att upprätta en fascistisk diktatur i Ryssland. Och vilka omfattas då av dessa häpnadsväckande anklagelser, antingen som direkta deltagare eller, vilket inte borde vara mindre klandervärt, som personer som hade kännedom om konspirationen men inte avslöjade den?

Leo Trotskij, som tillsammans med Lenin organiserade och ledde oktoberrevolutionen och grundade Komintern.

Zinovjev: tillbringade 35 år av sitt liv i bolsjevikpartiet; Lenins närmsta medarbetare i exil och av honom föreslagen som ordförande för Kommunistiska internationalen; under många år Petrogradsovjetens ordförande; under många år medlem av KP:s centralkommitté och politbyrå.

Kamenev: även han med 35 år i bolsjevikpartiet; politbyråns ordförande i Lenins frånvaro; Moskvsovjetens ordförande; ordförande i Rådet för arbete och försvar; Lenins litterära testamentsexekutor.

Smirnov: under inbördeskriget ledare för den berömda Femte armén; känd som ”Sibiriens Lenin”; medlem i bolsjevikpartiet under årtionden.

Jevdokimov: partiets officiella talare vid Lenins begravning; ledare för Leningrads partiorganisation under många år; medlem i centralkommittén vid tiden för Kirovs död.

Ter-Vaganjan: teoretisk ledare för de armeniska kommunisterna; grundare och första redaktör för partiets tidskrift *Under marxismens fana*.

Mratjkovskij: Jekaterinoslavs [nu: Dnipro] försvarare mot de anfallande tjeckiska och vita trupperna under inbördeskriget.

Bakajev: gammal bolsjevikledare i Moskva; medlem i centralkommittén och centrala kontrollkommissionen på Lenins tid.

Sokolnikov: Sovjets ambassadör i England; skapare av ”tjervonetsen” den första stabila sovjetiska valutan.

Tomskij: under många år ledare för det ryska fackföreningscentrumet; gammal arbetarbolsjevik; under många år medlem i centralkommittén och politbyrå.

¹ Det som Shachtman behandlar i denna artikel är den första Moskvarättegången som hölls 19-23 augusti 1936.

Rykov: gammal bolsjevikledare; Lenins efterträdare som ordförande för Folkkommisariernas råd.

Serebrjakov: Stalins föregångare på posten som kommunistpartiets generalsekreterare.

Bucharin: under många år bolsjevikernas främsta teoretiker; Kominterns ordförande efter Zinovjev; fram till idag redaktör för det officiella regeringsorganet *Izvestija*.

Kotsubinskij: en av de främsta grundarna av den ukrainska sovjetrepubliken.

General Schmidt: ledare för en av de första röda kavalleribrigaderna i Ukraina och en av landets befriare från de vita styrkorna.

Andra hjältar från inbördeskriget, som general Putna, fram till i går militärattaché vid Sovjets ambassad i London; Gertik och Gajevskij; Sjaposjnikov, direktör för generalstabens akademi; Klian Kliavin.

Ledare för bankinstitutioner; chefer för industriföretag; ledare för utbildnings- och vetenskapliga institutioner; partisekreterare från den ena änden av landet till den andra; författare (Selivanovskij, Serebrjakova, Katajev, Friedland, Tarasov-Rodionov); redaktörer för partitidningar; höga regeringstjänstemän (professor Joseph Lieberberg, ordförande för exekutivkommittén i den judiska autonoma republiken Biro-Bijan), osv., osv.

Anklagelserna utgör ett medgivande från byråkratin

Att nu, som det har gjorts, anklaga alla dessa män och kvinnor plus hundratals och kanske tusentals andra för att på ett eller annat sätt ha deltagit i en mordkomplott är redan från början och ytligt sett liktydigt med ett oavsiktligt medgivande från den anklagande byråkratins sida.

1. Att dess mycket omtalade popularitet och allomfattande stöd bland befolkningen är enormt överdrivet.
2. Att det har skapats en sådan regim i partiet och landet som helhet, att bolsjevikpartiets och revolutionens skapare, dess mest framstående och tappra försvarare under de kritiska och avgörande första åren, inte kunde hitta något normalt sätt att uttrycka sitt missnöje eller sin opposition mot den härskande byråkratin och upptäckte att det enda sättet att bekämpa denna var den väg som till exempel valdes av nihilisterna under sin kamp mot den tsaristiska despotismen, nämligen konspirationer och individuell terrorism.
3. Att det ”klasslösa socialistiska samhälle som oåterkalleligt” upprättats av Stalin är så underlägset den fascistiska barbarismen på det politiska, ekonomiska och kulturella området, att hundratals män vars hela liv på ett framträdande sätt hade tillägnats det ryska proletariet och dess befrielse beslutade att överge allt som hade uppnåtts av den ryska revolutionen under 19 år till förmån för en nazistregim.
4. Och, inte minst, att den ryska revolutionen organiserades och leddes av en skrupelfri och svekfull skara svindlare, lögnare, skurkar, galna hundar och mördare. Eller, rättare sagt, om detta inte kännetecknade dem 1917 och åren omedelbart därefter, då måste det vara något med stalinismens begåvade och älskade ledning som förvandlade de som en gång var revolutionärer och redbara och hederliga män till svindlare, lögnare, skurkar, galna hundar och mördare.

Dessa är de mest framträdande anklagelsepunkter som framspringer ur byråkratins självanklagelser. Till dessa måste läggas anklagelsen om en klumpig och cynisk komplott. Redan en flyktig undersökning av det noggrant redigerade rättegångsprotokoll som hittills har offentliggjorts, avslöjar rättegångens konstruerade, iscensatta karaktär på ett så grundligt sätt att alla de så ivrigt avgivna ”bekännelserna” berövas varje gnutta trovärdighet.

Motsägelser i vittnesmålen

Det utrymme som står till mitt förfogande förhindrar en detaljerad redogörelse för de många motsägelser som de publicerade vittnesmålen är så späckade av. Men följande kortfattade fakta och slutsatser är både ofrånkomliga och obestridliga:

Som alla med minsta kännedom om den interna partistriden i Sovjetunionen känner till, bröt Trotskij alla politiska, organisatoriska relationer med Zinovjev, Kamenev och deras anhängare i början av 1928, när de kapitulerade för Stalin, medan Trotskij och hans anhängare befann sig i exil eller i fängelse. Under de senaste åtta åren har Trotskij framfört sitt avståndstagande från de zinovjevitiska kapitulanterna, som följdes av sådana "trotskistiska" kapitulanter som Ter-Vaganjan, Smirnov, Serebrjakov, Mratjkovskij osv., offentligt och privat inte en, utan hundratals gånger. Talet om ett "Trotskij-Zinovjev-block" är en ren fantasi.

Såvida Trotskij inte vore en ren imbecill och dessutom en absolut amatör – i stort sett de enda epiteter som stalinisterna ännu inte använt mot honom! – är det löjligt och otänkbart att tro att denne "mordens huvudorganisatör" som redskap och agenter i ett sådan höggradigt konspiratoriskt arbete skulle välja män som han, som det officiellt har konstaterats, bara träffat en gång eller inte alls, män som *ingen* hört talas om förrän för en månad sedan eller som i bästa fall är slumpartade eller obskyra figurer – Olberg, Holtzman, Lurie, David, Jurin.

Det skulle vara en ren förolämpning mot min intelligens att uppmana mig att tro att dessa män, med den intellektuella och organisatoriska kaliber som dessa gamla bolsjeviker besitter, med årtal av konspirativa erfarenheter under tsarismen, efter fyra-fem års intensiv aktivitet, och med tillgång till en utbredd illegal apparat som hade trängt in i de högsta cirkelarna och bestod av män som dagligen hade tillgång till de "tilltänkta offren", med stöd från Hitlers hela maskineri, med tillgång till män som Bakajev (som av åklagare Vysjinskij framställs som "en hatfull och beslutsam person, en seg och ihärdig människa med mycket stark viljekraft, med kolossal karaktärsstyrka och uthållighet, en person, som inte ryggar tillbaka för vilka medel som helst för att vinna de mål han föresatt sig"), och att de med alla dessa resurser och under så lång tid bara lyckades mörda en enda person, Kirov.

Lika orimligt är antagandet att det skulle ha tagit GPU, den effektivaste polis- och spionorganisationen i historien, minst fyra år att avslöja en konspiration där flera hundra var inblandade, däribland män som under komplottåren agerade lika fritt, öppet och högröstat som de gjorde under rättegången och vars chefer tycks ha varit mindre noggranna i sina val av medlöpare och agenter än en vanlig person är i sitt val av tandpetare. Vem som helst som de råkade träffa fick genast reda på denna "komplott" och uppmanades att delta. Dessutom gick alla som fick reda på denna "komplott" – inklusive dess "fascistiska kontakter"! – uppenbarligen med i komplotten! Antingen består GPU, från topp till botten, av de mest inkompetenta fårskallar som någonsin vanhedrat rollen som ett pretoriangarde eller så tar Stalin det för givet att resten av världen består av personer som inte är mindre fårskallar utan tio gånger så godtrogna.

Orsaken till "bekännelserna"

Men *varför bekände de?* Vi syftar här inte på de alltför uppenbara GPU-agenterna som Olberg och hans gelikar, utan på svaranden som Zinovjev och Kamenev. Det finns, enligt vår åsikt, endast en logisk förklaring som samtidigt som den inte är smickrande för de anklagades moraliska styrka, är tusen gånger mer misskrediterande för byråkratin som kokade ihop hela affären.

1. Av de hundratals och kanske tusentals som gripits inför rättegången är det betecknande att endast ett handfull kunde förmås att göra de "bekännelser" som så prydligt passade ihop med

åklagarens alla anklagelser. *Varenda en av dem* (GPU:s provokatörer undantagna) var en kapitulant som en gång, två och tre gånger tidigare hade undertecknat vilka uttalanden som helst som Stalin dikterat för dem. Inte en enda av de tusentals omedgörliga, icke kapitulerande "trotskister" som sitter fängslade i Sovjetunionen ställdes inför rätta.

2. Alla fick försäkringar om att deras liv skulle skonas om de "erkände" det som de blev tillsagda att erkänna och, framför allt om de pekade ut Trotskij. Detta är kristallklart av följande skäl: (a) även om alla svarande avslutade sina slutord med den högljudda deklARATIONEN – Jag förtjänar inget förbarmande, jag ber inte om nåd, jag förtjänar att skjutas som en galen fascistisk hund – (som de hade gått med på att deklarerat), gjorde de ändå alla en formell vädjan om nåd den kväll (24 augusti) då rättegången avslutades (återigen något som de otvetydigt gått med på i den ursprungliga överenskommelsen), en vädjan som Sovjetunionens centrala exekutivkommittés presidium precis lika formellt den 25 augusti meddelade att den hade avslagit. (b) inte enda "utomstående" tilläts vara närvarande vid själva avrättningen, där det fruktansvärda bedrägeriet fullbordades, av rädsla de avslöjanden som de desillusionerade offren för bedrägeriet skulle kunna ropa ut i sista minuten. (c) inte ens de sedvanliga lagliga 72 timmarna mellan dom och avrättning tilläts för de sexton, av samma rädsla, nämligen, att de skulle kunna få tid att få fram sanningen om affären till världen utanför.

"Bekännelser" i tidigare rättegångar

3. Låt oss dra oss till minnes "mensjevikrättegången" 1931, där "bekännelser" gjordes lika fritt och ivrigt, om "konspiratoriska möten" i Sovjetunionen med Rafael Abramovitj, som kunde bevisa att han befann sig 160 mil därifrån vid den aktuella tidpunkten,² och om kvittot på "kontrarevolutionära fonder" från en rysk politisk flykting i Paris som – tyvärr för "bekännelsen"! – bevisades ha dött några år innan hans påstådda pengabidrag. Minns också den efterföljande redogörelsen som har smugglats ut från det sovjetiska fängelset av en av de brinnande "bekännarna", Suchanov som berättade hur alla "skuldbekännelser" hade utarbetats och inövats före den formella rättegången. Jämför dessa fakta med till exempel "bekännelsen" från Holtzman, som sade att han träffat Trotskij 1932 på Hotel Bristol i Köpenhamn – ett hotell som den danska pressen senare avslöjade hade rivits 1917 och åter byggts upp först i mitten av 1936!³ Enbart denna lilla "bekännelse" visar på rättegångens hela vidd.

4. Inom ramarna för den hemliga överenskommelsen gjorde vissa av de svarande icke desto mindre sitt bästa för att inför världen avslöja sina "bekännelsers" bedrägliga karaktär genom en så överdrivet extrem ödmjukhet och eftergivenhet mot de mest upprörande anklagelserna, att man endast kan dra slutsatsen att de parodierade hela affären. Här har vi ett karaktäristiskt exempel:

Vysjinskij: Hur skall man bedöma de artiklar och deklARATIONER, ni skrev 1933 och i vilka ni gav uttryck åt er hängivenhet för partiet. Bedrägeri?

Kamenev: Nej. Värre än bedrägeri.

Vysjinskij: Trolöshet?

Kamenev: Värre.

Vysjinskij: Värre än bedrägeri, värre än trolöshet – kan ni finna ordet. Förräderi?

Kamenev: Ni har funnit det.

Vysjinskij: Anklagade Zinovjev, bekräftar ni det?

² Han hade varit närvarande vid Socialistiska internationals 3:e kongress (i Bryssel) vid den tidpunkt han påstods ha varit i Moskva. – *Red*

³ Sakfel: Hotell Bristol återuppbyggdes aldrig! – *Red*

Zinovjev: Ja.⁴

Såvida inte rättegången ägde rum på en avlägsen planet, befolkad av ofattbara varelser, kan sådana svar till en åklagare endast tolkas som ett försök, om än ur revolutionär ståndpunkt otillräckligt, att berätta för världen att inget av det som de svarande yttrade ska tas på allvar eller bokstavligt.

Orsaker till rättegången

Varför behövde då Stalin denna rättegång och dess skrämmande avslutning? Varför avrättade den ”stabilaste” och ”populäraste” och ”mest demokratiska” regeringen i världen, 19 år efter revolutionen, sexton män när t o m i det kapitalistiska Storbritannien en man som för några veckor sedan greps med en revolver i handen för mordförsök på kung Edward endast dömdes till ett års fängelse? Varför denna motbudande kulmen på en hel serie brott av den stalinistiska byråkratin, som placerar den i nivå med Borgia? Här följer en uppräknig av orsakerna, som vi har uppfattat dem. De anges summariskt och inte nödvändigtvis i ordning efter betydelse:

1. För att avleda de sovjetiska massornas uppmärksamhet från de omstörtande händelserna i Spanien och den stalinistiska ”folkfrontspolitikers” katastrofala fiasko där.
2. Att informera världsbourgeoisin, eller de bland dem som Stalin desperat vill ha en militär allians med, att Trotskij, Zinovjev och Kamenev, som symboliserar världsrevolutionen i motsats till Stalins nationalistiska reaktion, är borta en gång för alla, att Stalin är värdig borgarklassens förtroende och att denna inte behöver oro sig för att Kreml skulle tolerera en världsrevolution. En Boston-tidning sammanfattade avrättningarna på ett glatt och inte felaktigt sätt genom att skriva att ”Tredje internationalen har ställts upp mot väggen och skjutits”.
3. Att i förväg, som en ”preventiv åtgärd”, halshugga alla tänkbara erfarna ledare för den växande rörelsen mot det byråkratiska förtryckets kvävande atmosfär och de växande kaste skillnader som sensationellt har manifesterat sig i framväxten av en privilegierad byråkrati och en ”stachanovitisk” arbetararistokrati.
4. Att varna allt och alla, i de djupa medlemsleden och inom byråkratin, att det allra minsta kritiska mumlande, missnöjesyttringar eller opposition mot stalindynastin med lätthet kan och kommer att tas om hand summariskt, genom att helt enkelt stämpla det som en ”trotskistisk-zinovjevitisk mordkonspiration” och avrätta det. Avrättningarna var Stalins sätt att föregå införandet av den ”demokratiska” konstitutionen genom att ge eftertryck åt varningen: ”Tro inte att denna konstitution innebär att ni är fria att öppna munnen eller rösta för vem som helst. Det räcker med ett ostalinistiskt ord eller dito handling, så kommer ni att dödsmärkta ställas inför militärtribunalen”.

Kommunistpartiets omtanke om Socialistpartiet

5. För att misskreditera Trotskij och ”trotskismen”, eller rättare sagt den konsekvent revolutionära marxismens idéer som trots den reformistiska socialismens och stalinismens gift överallt hittar vägen till de klassmedvetna förtrupperna, har den kommunistiska pressen redan fattat galoppen och dragit igång en våldsam kampanj. Trotskisterna, skriver *Daily Worker* (9 september) till Socialistpartiet, ”försöker demoralisera ert parti och krossa det för att förhindra arbetarklassens enhet. Vi kommunister vill inte att ert parti krossas ...” Den ömma tillgivenhet som stalinisternas känner för SP och de ansträngningar som de alltid har varit beredda att göra i sin ängsliga oro för dess välfärd, borde frambringa tårar även hos de mest förhårdade; hur

⁴ Citerat från det stenografiska referatet från 1:a Moskvarättegången: [Protokoll från 1936 års Moskva-rättegång](#) (versionen på marxistarkivet sid 36-37).

som helst gör deras beryktade moderliga intresse i SP vidare kommentarer onödiga, ja till och med motsäger dem. Och när de i samma andetag uppmanar SP att göra sig av med de ”främmande krafterna mitt bland er” – så menar de inte bara de så kallade trotskisterna, utan alla revolutionära och militanta socialister som vägrar att acceptera dagens stalinistiska politik med ”folkfront”, socialpatriotism, det ”mindre onda”, och att som goda marxister eller goda socialister hålla Rooseveltts fana högt. Av dessa och liknande anledningar fördömer stalinisterna Norman Thomas, Devere Alien och Clarence Senior som ”beskyddare av mördare”, med samma kärleksfulla nonchalans som Browder och kompani brukar fördöma dessa kamrater för att vara ”Hearsts medhjälpare”, när de anser att SP borde föra en kampanj för sin egen kandidatur istället för att föra en skamlig viskningskampanj för Roosevelt.

Det är inte fördömanden utan hyllningar som kamraterna Thomas, Alien och Senior förtjänar för att de gjorde sin elementära arbetarklassplikt och skickade telegram för att protestera mot de handlingar som hade riktats mot Leo Trotskij. Kravet på en objektiv, officiell och trovärdig internationell arbetarkommission, inför vilken både Trotskij och hans belackare kan lägga fram bevis, bör drivas tills den har blivit verklighet. Vi har all anledning att tro att dessa förhör skulle kasta ett skarpt ljus över den största komplott och ett av de största brott som någonsin har begåtts.

Översättning: *Per Olof Eklund*

Lästips – om 1:a Moskvarättegången

Tidsdokument:

[Protokoll från 1936 års Moskva-rättegång](#)

[Moskvaprocessen. Rättvisa eller justitiemord?](#) Broschyr utgiven av Socialistiska Partiet

D N Pritt: [Sinovjev och Kamenjev inför Folkets Domstol](#) (stalinistisk skrift)

Leon Sedov (Trotskijs son): [Rödbok om Moskvarättegången](#).

Max Shachtman: [Bakom Moskvarättegången](#) (bok 1936) – den aktuella artikeln kan ses som en ”biprodukt” av boken.

[Fallet Leo Trotskij](#). Stenografiskt protokoll från den s k Deweykommissionens förhör med Trotskij (1937).

Historiska arbeten:

Kentth-Åke Andersson: [Om Moskvarättegångarna](#)

Pierre Broué: [Moskvaprocesserna](#)

Pierre Broué: [Oppositionen i partiet mot Stalin \(1930-32\) och den första Moskvarättegången](#)